

SAMENVATTING D.D. 5-8-2014

PLANMER ONTWERP TUSSENTIJDSE WIJZIGING NWP

Voor de verankering van het rijksbeleid dat voortvloeit uit het Deltaprogramma 2015, wordt een tussentijdse wijziging van het Nationaal Waterplan (NWP) voorbereid. Voor de besluitvorming over het Ontwerpplan voor de tussentijdse wijziging is een milieueffectrapport (planMER) opgesteld om het milieubelang volwaardig mee te kunnen wegen. Deze samenvatting bevat de belangrijkste conclusies uit het planMER.

De belangrijkste conclusies

1. Het Ontwerpplan bevat een groot aantal procesmatige beleidskeuzes. Voorbeelden zijn de implementatie van nieuwe normen voor waterveiligheid, het komen tot afspraken over het toepassen van meerlaagsveiligheid en ruimtelijke adaptatie bij waterveiligheidsopgaven en het ontwikkelen door betrokken partijen van voorzieningenniveaus voor de zoetwatervoorziening. In de komende jaren zal duidelijkheid ontstaan over de invulling van die procesmatige afspraken. Daarna zal pas duidelijkheid ontstaan over eventuele milieueffecten, en over de mate waarin nu benoemde kansen voor milieu, natuur en landschap worden verzilverd.
2. Bij veel beleidskeuzes wordt de huidige aanpak, conform het vigerende Nationaal Waterplan (of andere vastgestelde plannen) bevestigd en in de toekomst voortgezet. Het kabinet constateert op basis van de huidige inzichten dat dit in veel gevallen tot 2050 afdoende is. Belangrijk voorbeeld is het vasthouden aan het huidige hoofdwatersysteem voor zoetwater en veiligheid; in elk geval tot 2050 zijn geen fundamentele ingrepen nodig en kan met optimalisatie van beheer worden volstaan. Waar het Ontwerpplan keuzes uit het vigerende NWP en andere plannen bevestigt, is geen sprake van nieuwe kaders en van extra milieueffecten.
3. Er is een beperkt aantal beleidskeuzes dat concrete kaders stelt voor vervolgbesluiten en daarbij afwijkt van het vigerende beleid. Een wezenlijke nieuwe beleidskeuze betreft de keuze om te komen tot nieuwe normen voor de waterveiligheid. In het Rivierengebied, in de regio Rijnmond-Drechtsteden en Almere leidt dit tot een grotere veiligheidsopgave en daarmee tot een risico op negatieve effecten voor milieu en natuur. In de Zuidwestelijke Delta en Noord Nederland kunnen door innovatieve dijkversterkingen en bouwen met de natuur kansen ontstaan voor milieu en natuur. De precieze milieueffecten worden echter pas duidelijk zodra een keuze wordt gemaakt waar de veiligheidsopgave exact neerslaat, en bekend is op welke wijze de veiligheidsopgave wordt opgepakt (dijkversterking, rivierverruiming, zand of slimme combinaties via meerlaagsveiligheid).
4. In diverse andere gevallen is sprake van een concreet kaderstellend besluit, waarbij het verschil met het vigerende beleid beperkt is tot verfijning of optimalisering van het huidige beleid. Uit het planMER blijkt dat de milieueffecten daarvan veelal bescheiden zijn, en in het algemeen positief. Dit komt mede doordat bij de voorbereiding van de beleidskeuzes in het Deltaprogramma een zorgvuldig proces is doorlopen waarbij het minimaliseren van ongewenste effecten en het inzetten van mitigerende maatregelen mee hebben gespeeld in de gemaakte afwegingen.
5. Uit de in het kader van de Natuurbeschermingswet uitgevoerde Passende Beoordeling blijkt dat er met een adequate inzet van mitigerende maatregelen geen sprake hoeft te zijn van significant negatieve effecten voor Natura2000 gebieden.
6. Gezien de aard van veel besluiten, waarbij veelal besluitvorming pas de komende jaren concreet vorm krijgt, ligt er een belangrijke opgave voor het vervolgtraject. Bij toekomstige besluiten zal het verkrijgen van adequate milieuinformatie van groot belang zijn. Dan kunnen nu benoemde kansen voor milieu en natuur worden verzilverd en kunnen waar nodig maatregelen worden bepaald om eventuele risico's te mitigeren.

Waarom een tussentijdse wijziging van het Nationaal Waterplan?

Om Nederland economisch en ruimtelijk aantrekkelijk te houden, rampen en schade door overstromingen te voorkomen en de zoetwatervoorziening veilig te stellen, hebben het rijk en de regionale en lokale overheden in de afgelopen jaren samengewerkt in het Deltaprogramma. In het Deltaprogramma zijn voorstellen voor deltabeslissingen en voorkeursstrategieën voorbereid, die richting geven aan de uitvoering van maatregelen die na 2015 worden gestart. Het Deltaprogramma gaat over de Nederlandse delta in de 21e eeuw. Het staat voor een veilig en aantrekkelijk Nederland, nu en straks, waar de waterveiligheid én de zoetwatervoorziening op orde zijn. Dat is een belangrijke voorwaarde voor het voortbestaan van Nederland en een sterke economie.

Met Prinsjesdag in september 2014 worden de voorstellen voor deltabeslissingen en voorkeursstrategieën door het kabinet aangeboden aan de Tweede Kamer. Het kabinet acht de verankering van het rijksbeleid dat voortvloeit uit de deltabeslissingen zo urgent, dat het kabinet niet wil wachten tot het tweede Nationaal Waterplan in december 2015 in werking treedt. Daarom is het 'Ontwerp tussentijdse wijziging NWP' voorbereid. Een spoedige en solide beleidsmatige verankering is van belang, omdat dit het fundament biedt voor de inzet van (juridische) instrumenten om de deltabeslissingen en voorkeursstrategieën te verwezenlijken. Na vaststelling zal dit plan kaderstellend zijn voor de uitvoering van het rijksbeleid gedurende de planperiode tot 2021 en geeft het richting aan keuzes van het kabinet over de waterveiligheid en zoetwatervoorziening tot en met 2050. De provincies, waterschappen en gemeenten zijn verantwoordelijk voor de verankering van het regionale en lokale beleid dat voortvloeit uit de deltabeslissingen.

PlanMER en passende beoordeling Ontwerp tussentijdse wijziging NWP

In het Ontwerpplan maakt het kabinet keuzes om de waterveiligheid en zoetwatervoorziening op lange termijn te kunnen blijven garanderen. Deze keuzes kunnen mogelijk nadelige gevolgen hebben voor het milieu en zijn kaderstellend voor toekomstige besluiten van het rijk en activiteiten die mogelijk nadelige milieugevolgen kunnen hebben. Om het milieubelang volwaardig en vroegtijdig mee te wegen in de besluitvorming, is de procedure voor de milieueffectrapportage doorlopen en is een milieueffectrapport (planMER) opgesteld.

Op 22 januari 2014 heeft de minister van Infrastructuur en Milieu aangekondigd (in Staatscourant en Volkskrant) de besluitvorming over een tussentijdse wijziging van het NWP voor te bereiden, en hiervoor de planmer-procedure te doorlopen. Hiertoe zijn betrokken bestuursorganen geraadpleegd over de beoogde reikwijdte en detailniveau van het planMER. Ook heeft de onafhankelijke Commissie voor de milieueffectrapportage advies uitgebracht over de beoogde reikwijdte en detailniveau van het planMER en heeft een Notitie reikwijdte en detailniveau ter visie gelegd. De ontvangen reacties en adviezen zijn meegenomen in het planMER, maar hebben niet tot aanpassing van de aanpak geleid.

Het Ontwerp tussentijdse wijziging NWP bevat ook keuzes waarvoor op voorhand niet kan worden uitgesloten dat deze mogelijk significant negatieve gevolgen hebben voor Natura 2000 gebieden. Daarom is voor de besluitvorming over het Ontwerpplan tevens een passende beoordeling (PB) uitgevoerd in het kader van de Natuurbescherminswet. De rapportage over de passende beoordeling is als bijlage bij het planMER gevoegd en de conclusies zijn tevens in het planMER en in deze samenvatting opgenomen. In het volgende kader zijn belangrijke verschillen tussen planMER en passende beoordeling toegelicht.

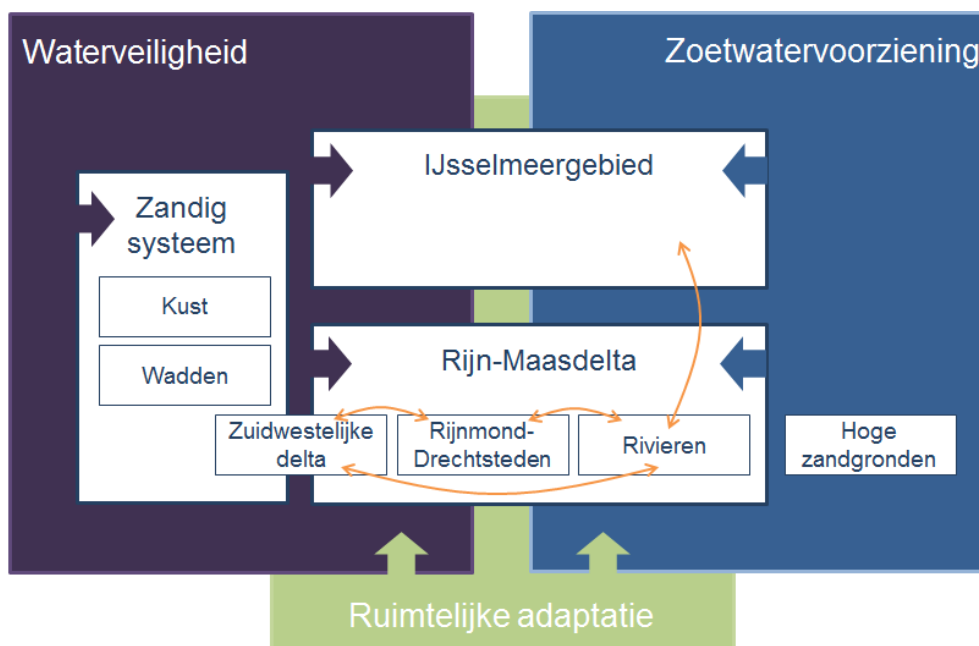
PlanMER versus Passende Beoordeling

Door de verschillende juridische grondslagen bestaan er verschillen in de functie en het karakter van een planMER en de passende beoordeling. Op grond van de Europese Richtlijn 2001/42/EG dient de procedure voor de milieueffectrapportage te worden doorlopen als de overheid een besluit neemt over een plan dat kaderstellend is voor plannen en vervolgbesluiten die mogelijk nadelige gevolgen hebben voor het milieu; zogenaamde (plan)mer-plichtige besluiten. Deze Europese richtlijn is in Nederland verankerd in de Wet milieubeheer en het Besluit m.e.r. Het planMER beschouwt de milieugevolgen van het voorgenomen beleid en van eventuele alternatieven ten opzichte van een referentie uitgaande van het huidige beleid. Het planMER is een instrument dat helpt bij het bieden van informatie om het milieubelang volwaardig en vroegtijdig mee te wegen in de besluitvorming.

Een passende beoordeling is nodig als op voorhand niet kan worden uitgesloten dat een plan mogelijk significant negatieve gevolgen heeft voor Natura2000 gebieden. Deze gebieden zijn aangewezen in het kader van de Europese Vogel- en/of Habitatrichtlijn en zijn in Nederland verankerd in de Natuurbeschermingswet 1998 en de Flora- en Faunawet. Instandhoudingsdoelstellingen voor Natura2000 gebieden mogen niet worden geschaad. De passende beoordeling is een wettelijke toets op het plan en beschouwt het effect van het voorgenomen beleid ten opzichte van de huidige situatie (dus niet t.o.v. een referentiestrategie). Indien het voorgenomen beleid nog algemeen is geformuleerd, dan wordt in een passende beoordeling uitgegaan van de slechts-denkbare situatie ('worst case'). Dit leidt er toe dat de effecten in een passende beoordeling negatiever kunnen uitvallen dan in een planMER.

Het voorgenomen rijksbeleid voor waterveiligheid en zoetwatervoorziening

In het 'Ontwerp tussentijdse wijziging NWP' verankert het kabinet het rijksbeleid dat voortvloeit uit de voorstellen voor deltabeslissingen om de waterveiligheid en zoetwatervoorziening op de lange termijn te kunnen blijven garanderen. Kerngedachte van het voorgenomen beleid is adaptief deltamangement; een principe dat al op voorhand sterk is gebaseerd op duurzaamheid, voorzorg en kosteneffectiviteit (zie kader hieronder). In verschillende gebiedsgerichte uitwerkingen, met als basis de voorkeursstrategieën die zijn opgenomen in het Deltaprogramma 2015, doet het kabinet voorstellen voor een integrale aanpak van de opgaven voor waterveiligheid en zoetwatervoorziening met mogelijkheden voor het meekoppelen van regionale ambities. In figuur 1 is de samenhang tussen de voorstellen voor deltabeslissingen en gebiedsgerichte uitwerkingen samengevat.

Figuur 1: Samenhang tussen deltabeslissingen en gebiedsgerichte uitwerkingen.

Adaptief deltamanagement als rode draad in het voorgestelde beleid

Uitgangspunt van het voorgenomen beleid is een aanpak op basis van adaptief deltamanagement. In essentie betekent dit dat stap voor stap wordt ingespeeld op ontwikkelingen in het klimaat en in de maatschappij. Dit houdt onder meer in dat nu besluiten worden genomen die op dit moment nodig zijn, maar ook opties worden open gehouden voor ingrijpende stappen die op langere termijn mogelijk nodig blijken. Zo kan flexibel worden ingespeeld op nieuwe inzichten en kennis over de feitelijke ontwikkelingen op lange termijn die nu nog zijn omgeven met onzekerheden.

Vanuit het perspectief van duurzaamheid en milieu biedt adaptief deltamanagement kansen, doordat wordt voorkomen dat onnodig soms ingrijpende (en kostbare) maatregelen worden getroffen. Bovendien zal de stand der techniek op het moment dat daadwerkelijk besluiten moeten worden genomen over ingrijpende maatregelen verder ontwikkeld zijn. Hierdoor kunnen eventueel nadelige gevolgen voor milieu en natuur, alsmede eventuele sociaal-economische effecten, worden gemitigeerd met de op dat moment beschikbare kennis en techniek.

Voor het vaststellen van de milieugevolgen van het voorgenomen beleid, is het essentieel om de aard van de voorgenomen keuzes van het kabinet vast te stellen. Er is onderscheid gemaakt tussen keuzes die procesmatig van aard zijn en pas later zullen uitmonden in (nu nog onbekende) concrete kaders voor de uitvoering van het beleid, en keuzes die nu al concreet kaderstellend zijn voor vervolgbesluiten.

Procesmatige keuzes hebben bijvoorbeeld betrekking op het komen tot (bestuurlijke) afspraken over de uitvoering van het beleid, het ontwikkelen van (wettelijke) instrumenten en handreikingen of nader onderzoek. Dergelijke procesmatige keuzes vormen vanuit het perspectief van duurzaamheid en milieu wel een belangrijk onderdeel van het voorgestelde beleid, maar zijn op dit moment nog niet zodanig concreet dat ze kaderstellend zijn voor besluiten over maatregelen die mogelijk consequenties hebben voor het milieu. Uit de procesmatige keuzes vloeien vanwege de aard van deze keuzes op dit moment dan ook geen milieueffecten voort. Wel is in het planMER beschreven welke kansen en risico's procesmatige keuzes voor het vervolg bieden voor het milieu.

Concrete, kaderstellende keuzes geven nu al richting aan besluiten die in de komende jaren zullen worden genomen over maatregelen die mogelijk gevolgen hebben voor het milieu. Omdat het planMER verbonden is met de tussentijdse wijziging van het NWP, wordt bij concrete kaderstellende keuzes onderscheid gemaakt tussen twee groepen keuzes. In de eerste groep keuzes van het rijk wordt het vigerende beleid uit NWP of andere plannen bevestigd en voortgezet tot 2050. Het voorgenomen beleid valt hier samen met de referentiestrategie, en er is daardoor geen sprake van extra milieugevolgen. In de tweede groep keuzes stelt het kabinet keuzes voor die afwijken van het huidige beleid; het voorgestelde beleid valt dus niet samen met de referentiestrategie. Soms betreft dit een meer ingrijpende koerswijziging, maar meestal een optimalisering of verfijning van het huidige beleid. Bij deze tweede groep keuzes kan wel sprake zijn van extra milieueffecten, als weerspiegeling van het verschil in gevolgen van voorgenomen beleid en referentiestrategie. In het planMER ligt de focus op het in beeld brengen van deze milieueffecten, met name waar deze keuzes mogelijk consequenties hebben voor het milieu.

In tabel 1 is de essentie van de keuzes uit het 'Ontwerp tussentijdse wijziging NWP' samengevat die in het planMER zijn beschouwd. Hierbij is dan ook onderscheid gemaakt in 1) procesmatige keuzes, 2) concreet kaderstellende keuzes die een herbevestiging zijn van het huidige beleid (referentiestrategie), en 3) concreet kaderstellende keuzes die in meer of mindere mate afwijken van de huidige aanpak.

Tabel 1: Kern van het voorgenomen beleid dat in het planMER is beschouwd.

Procesmatige keuzes		Concreet kaderstellende keuzes tot 2050	
		Herbevestiging van beleid	Aanpassing van beleid
Waterveiligheid	<ul style="list-style-type: none"> Afspraken en instrumenten voor de <i>toewijzing en handhaving van normen</i> Afspraken en instrumenten voor <i>slimme combinaties via meerlaags-veiligheid</i>, in specifieke situaties t.b.v. eenzelfde beschermingsniveau. 		<ul style="list-style-type: none"> Nieuwe normen voor primaire waterkeringen op basis van een risicobenadering (met een beschermingsniveau voor iedereen achter de dijken van 10⁻⁵ per jaar) en overstromingskansen per dijktraject.
Zoetwater-voorziening	<ul style="list-style-type: none"> Afspraken en instrumenten voor het invoeren van <i>voorzieningenniveaus, vergroten regionale zelfvoorziening en effectieve benutting zoetwater</i>. 	<ul style="list-style-type: none"> Tot 2050 geen fundamentele systeemgrenzen, binnen huidige systeemgrenzen optimaliseren van het beheer. Water conserveren: geen nieuwe grootschalige aanvoer, beperkte extra aanvoer binnen huidige systeemgrenzen 	
Hoge zandgronden			
Ruimtelijke adaptatie	<ul style="list-style-type: none"> Afspraken en instrumenten voor een <i>waterrobuuste en klimaatbestendige ruimtelijke inrichting</i>. 		
IJsselmeergebied		<ul style="list-style-type: none"> Voortzetten combinatie spuien en pompen voor de waterafvoer. Voortzetten aanpak waterveiligheidsopgave met dijken 	<ul style="list-style-type: none"> Kleinere ruimtereservering voor dijkversterkingen. Versterken zoetwaterfunctie door flexibel peilbeheer.
Rijn-Maasdelta		<ul style="list-style-type: none"> Tot 2050 geen fundamentele systeemgrenzen, binnen huidige systeemgrenzen aanpak van de veiligheids- en zoetwateropgave. 	
Rivieren	<ul style="list-style-type: none"> Afspraken om te komen tot gebiedsgerichte aanpak veiligheidsopgave met <i>combinatie dijkversterking en rivierversuiming</i>. 		<ul style="list-style-type: none"> Versterken dijktrajecten Neder-Rijn en Lek in plaats van C-keringen in Centraal Holland.
Rijnmond-Drechtsteden	<ul style="list-style-type: none"> Afspraken om te komen tot gebiedsgerichte aanpak veiligheidsopgave met <i>combinatie dijkversterking en rivierversuiming</i>. 		<ul style="list-style-type: none"> In West-Nederland realiseren eerste stap kleinschalige wateraanvoer.
Zuidwestelijke Delta	<ul style="list-style-type: none"> Afspraken om te komen tot gebiedsgerichte aanpak veiligheidsopgave met <i>combinatie dijkversterking en zandsuppleties</i>. 		<ul style="list-style-type: none"> Stapsgewijs optimaliseren bestaand regionaal zoetwatersysteem Bernisse-Brielse meer.
Zandig systeem	<ul style="list-style-type: none"> Afspraken voor het <i>meekoppelen van belangen bij zandsuppleties</i>. 	<ul style="list-style-type: none"> Voortzetten huidige aanpak veiligheidsopgave zacht waar het kan, hard waar het moet (tot 2020 handhaven suppletievolume 12 miljoen m³/ jaar). Voortzetten huidige aanpak veiligheidsopgave zacht waar het kan, hard waar het moet. Voortzetten huidige aanpak veiligheidsopgave met dijkversterkingen Waddenzeezijde. 	
Kust			
Wadden			

Afweging van alternatieven

In het planMER is het voorgenomen beleid - waar sprake is van concreet kaderstellende keuzes - afgezet tegen de referentiestrategie, gebaseerd op voortzetting van het nu vigerende beleid. Daarnaast blijkt het planMER ook terug op onderzochte alternatieve, vaak ingrijpende opties die uiteindelijk geen onderdeel uitmaken van het voorgenomen beleid. Ook is ingegaan op de (milieu)argumenten die ten grondslag lagen aan de bestuurlijke besluiten om deze opties af te laten vallen.

De oorsprong van de door het kabinet voorgenomen beleidskeuzes ligt in een langlopend en zorgvuldig proces in het Deltaprogramma, waarin gaandeweg afwegingen zijn gemaakt om tot zo optimaal mogelijke voorstellen voor deltabeslissingen en gebiedsgerichte strategieën te komen. In dit 'trechteringsproces' dat binnen de deelprogramma's van het Deltaprogramma is doorlopen, hebben rijk en regio hierin per fase steeds bestuurlijke keuzes gemaakt.

Uit het planMER blijkt dat het merendeel van de door de deelprogramma's onderzochte, maar afgevalen opties niet kosten-effectief of haalbaar bleken te zijn. Dit geldt bijvoorbeeld voor een alternatieve invulling van de veiligheidsnorm waarbij een beschermingsniveau voor iedereen achter de dijken *van 10^{-6} als alternatief voor 10^{-5}* wordt nagestreefd. Binnen het Deltaprogramma is geconstateerd dat de extra kosten die het met zich meebrengt om dit hogere basisveiligheidsniveau te realiseren niet opwegen tegen de relatief beperkte extra bescherming die dit biedt (een lager basisveiligheidsniveau dan 10^{-5} is bestuurlijk als onwenselijk gezien).

Verscheidene denkbare ingrijpende maatregelen blijken tot in ieder geval 2050 niet nodig om de opgaven voor waterveiligheid of de zoetwatervoorziening op te kunnen vangen. Het blijkt vanuit veiligheid en zoet water niet (kosten)effectief om nu grote investeringen te doen in ingrijpende wijzigingen in het hoofdwatersysteem, die bovendien vaak belastend kunnen zijn voor milieu en leefomgeving. Soms vallen deze ingrepen definitief af, soms blijven de opties open voor de lange termijn. Alternatieve opties die in het planMER zijn beschreven, zijn bijvoorbeeld een *alternatieve afvoerverdeling van de Rijnafvoer* over Waal, IJssel en Nederrijn/Lek, het *verwijderen van de Maeslantkering* als bescherming van het achterland tegen overstromingen vanuit zee, het doorvoeren van *grootschalige systeemingrepen ten behoeve van de zoetwatervoorziening* (zoals een alternatieve zoetwateraanvoer vanuit het IJsselmeer naar West Nederland), het verder laten *stijgen van het waterpeil in het IJsselmeer*, of het aanzienlijk *versneld doorvoeren van zandsuppleties* voor de bescherming van de kustveiligheid.

Doelbereik van het voorgenomen beleid

In het Ontwerp tussentijdse wijziging NWP stelt het kabinet doelen voor het borgen van de waterveiligheid en de zoetwatervoorziening op de lange termijn. Bij de uitwerking van de beleidskeuzes zijn maatregelen zodanig integraal uitgewerkt, dat deze zo goed mogelijk bijdragen aan de doelen voor waterveiligheid en zoetwatervoorziening. Die integrale benadering blijkt vooral uit de gebiedsgerichte uitwerking. Over het algemeen dragen de door het kabinet voorgenomen concreet kaderstellende beleidskeuzes afzonderlijk ook bij aan het borgen van de waterveiligheid en de zoetwatervoorziening. Geen van de beleidskeuzes heeft een nadelig effect op het doelbereik.

De keuzes over nieuwe normering dragen ten opzichte van de referentiestrategie positief bij aan de waterveiligheid. Met name doordat in de nieuwe normering - naast een basisveiligheid voor iedereen - extra bescherming wordt geboden aan risicovolle gebieden en kwetsbare functies, draagt het voorgestelde beleid ten opzichte van de referentiestrategie meer bij aan de doelstellingen om de kans op slachtoffers en schade als gevolg van overstromingen te voorkomen. Ook de keuze om voor de bescherming van delen van de Randstad dijktrajecten langs de Neder-Rijn en Lek aan te pakken in plaats van C-keringen in Centraal Holland, draagt positief bij aan het doelbereik waterveiligheid doordat in een groter gebied een hogere mate van bescherming wordt geboden.

Voor de zoetwatervoorziening worden voor het eerst in het rijksbeleid doelen geformuleerd. Voor wat betreft de uitwerking van deze doelen dragen de gebiedsgerichte uitwerkingen van de zoetwateropgave in het IJsselmeergebied (flexibel peilbeheer), in de Rijn-Maasdelta (eerste stap kleinschalige wateraanvoer), en in de Zuidwestelijke Delta (optimaliseren zoetwatersysteem Bernisse-Brielse Meer) bij aan het realiseren van een robuustere zoetwatervoorziening op de lange termijn.

Kansen en risico's voor het vervolg: doelbereik

De door het kabinet voorgenomen procesmatige keuzes bieden zowel kansen als risico's voor het doelbereik voor waterveiligheid en de zoetwatervoorziening op de langere termijn. In de komende jaren zal duidelijkheid ontstaan over de invulling van de procesmatige afspraken, waarna duidelijkheid zal ontstaan over eventuele gevolgen die dit heeft voor het doelbereik. De volgende kansen en risico's liggen voor de hand die bij vervolgbesluiten nadrukkelijk zullen moeten worden betrokken in de te maken afwegingen:

- De voorstellen om te komen tot afspraken over de toepassing van meerlaagsveiligheid en ruimtelijke adaptatie bieden in potentie kansen en risico's voor het doelbereik voor veiligheid, afhankelijk van de wijze waarop deze afspraken in de toekomst worden geëffectueerd;
- Voor het realiseren van de zoetwaterdoelen bieden voorstellen om te komen tot afspraken over ruimtelijke adaptatie in potentie aanvullende kansen, afhankelijk van de wijze waarop deze afspraken in de toekomst worden geëffectueerd. Dat geldt ook voor de wijze waarop het instrument van voorzieningenniveaus in de toekomst gaat leiden tot een betere en transparante prioritering in de zoetwatervoorziening.

Milieueffecten van het voorgenomen beleid

Op basis van het uitgevoerde milieuonderzoek kan worden geconcludeerd dat de voorgestelde verankering van het rijksbeleid dat voortvloeit uit de voorstellen voor deltabeslissingen, ten opzichte van de referentiestrategie, niet leidt tot noemenswaardige negatieve milieueffecten. Dit is te verklaren doordat het merendeel van de door het kabinet voorgenomen concreet kaderstellende beleidskeuzes een voortzetting van de aanpak in het vigerende Nationaal Waterplan betreft. Met name voor de *zoetwatervoorziening* en voor de *bescherming tegen overstromingen vanuit zee* blijkt dat voortzetting van de huidige aanpak tot 2050 volstaat. Als gevolg van de toepassing van het principe van adaptief deltamanagement zijn nu (nog) geen ingrijpende maatregelen voorzien, die verstrekkende consequenties kunnen hebben voor het milieu en de natuur. Zo zijn nog geen ingrijpende ingrepen in het hoofdwatersysteem nodig voor de zoetwatervoorziening en is de huidige aanpak met zandsuppleties voor de bescherming van de kustlijn afdoende.

De volgende concrete kaderstellende keuzes wijken wel af van het vigerende beleid (referentiestrategie) en leiden naar verwachting tot verschillen in de aard, omvang en/of plaats waar milieueffecten kunnen neerslaan. Deze milieueffecten zijn veelal bescheiden, en in het algemeen positief. Dit komt mede doordat bij de voorbereiding van de beleidskeuzes in het Deltaprogramma een zorgvuldig proces is doorlopen waarbij het minimaliseren van ongewenste effecten en het inzetten van mitigerende maatregelen mee hebben gespeeld in de gemaakte afwegingen.

Nieuwe normen voor primaire waterkeringen

In de referentiestrategie wordt de veiligheidsopgave in de verschillende gebieden bepaald op basis van de huidige veiligheidsnormen. Die opgave wordt opgepakt met dijken en/of rivierversmalling (uitvoering van Ruimte voor de Rivier). Het kabinet stelt voor om over te stappen naar een nieuwe aanpak voor waterveiligheidsnormen voor primaire waterkeringen. Bij de huidige normen wordt uitgegaan van een aanpak op basis van een overschrijdingskans voor primaire waterkeringen die een binnen een dijkkring gelegen gebied beschermen. De door het kabinet voorgenomen aanpak voor nieuwe normering gaat uit van een risicobenadering met een basisbeschermingsniveau voor iedereen (ten minste 10^{-5} per jaar). Op plaatsen waar sprake kan zijn van grote groepen slachtoffers en/of grote economische schade en/of ernstige schade door uitval van vitale en kwetsbare infrastructuur van nationaal belang, wordt meer

bescherming geboden. De met deze aanpak vast te stellen normen zullen uitgaan van overstromingskansen per dijktraject.

De nieuwe normering zal, niet anders dan de huidige aanpak in de referentiestrategie, de komende decennia gevolgen hebben voor het milieu. Ook met de huidige normering zullen waterkeringen moeten worden versterkt als deze niet meer aan de veiligheidsnorm voldoen. Op dit moment kan al worden vastgesteld dat de veiligheidsopgave als gevolg van de nieuwe normering groter zal zijn in het rivierengebied, in delen van de regio Rijnmond - Drechtsteden en in de regio Almere. In deze gebieden blijkt het economisch efficiënt om de normen in de periode tot 2050 te verhogen, waardoor waterkeringen mogelijk eerder en/of meer moeten worden aangepakt dan in de referentiestrategie het geval is. Overigens blijkt ook in de referentiestrategie in deze gebieden een grote opgave te bestaan, onder meer vanwege de benodigde aanpak van 'piping' en macrostabiliteit. Afhankelijk van de aard en omvang van de later te nemen uitvoeringsbesluiten, kunnen zich als gevolg van de grotere veiligheidsopgave ten opzichte van de referentiestrategie zowel positieve als negatieve gevolgen voordoen voor milieu en natuur. Positieve gevolgen hangen samen met de kansen die een veiligheidsopgave biedt voor het meekoppelen van doelen voor verbetering van de kwaliteit van milieu en leefomgeving, bescherming van landschappelijke en cultuurhistorische waarden en natuurontwikkeling. In potentie negatieve effecten hangen samen met de risico's die de te treffen versterkingsmaatregelen kunnen hebben door hinder voor de leefomgeving, door ingrijpen op landschappelijke, cultuurhistorische en archeologische waarden en door mogelijke aantasting van natuurwaarden. Deze risico's kunnen bij de nadere uitwerking van vervolgbesluiten veelal worden gemitigeerd.

In delen van de Zuidwestelijke Delta en Noord-Nederland wordt al aan het nieuwe veiligheidsniveau voldaan. Hierdoor is de opgave in deze gebieden beperkter dan in het Rivierengebied. Lokaal levert dit een gunstiger perspectief op voor natuur en milieu, doordat hier minder ingrijpende maatregelen nodig zullen zijn. Er zullen zich hier minder risico's voor milieu en natuur voordoen die samenhangen met de grotere veiligheidsopgave. Tegelijk zullen de meekoppelkansen die ontstaan bij een versterkingsopgave zich hier mogelijk minder vaak voordoen.

Op dit moment wordt nog geen besluit genomen over te versterken waterkeringen, of over de wijze waarop te versterken waterkeringen worden aangepakt (zoals dijkversterking, rivierversuiming, zandsuppleties of slimme combinaties via meerlaagsveiligheid). Daarom vloeien er op dit moment geen milieueffecten direct voort uit het nu te nemen besluit over nieuwe normering. Voor verschillende gebieden is een gebiedsgerichte benadering voorgesteld voor het oppakken van de veiligheidsopgave, waarbij gezocht zal worden naar een optimale combinatie van dijken en rivierversuiming (rivieren en Rijnmond-Drechtsteden) en dijken en zand (Zuidwestelijke Delta). De concrete invulling zal de komende jaren vorm krijgen. Op dat moment kunnen de milieueffecten exact worden ingeschat.

Flexibel peilbeheer en dijkversterkingen in het IJsselmeergebied

Het kabinet stelt voor om de strategische zoetwaterfunctie van het IJsselmeer te vergroten door het stapsgewijs invoeren van flexibel peilbeheer. Hoewel ook in het huidige beleid flexibel peilbeheer door middel van speciale procedures tijdelijk mogelijk is, wordt de beschikbare buffervoorraad van zoetwater in de komende jaren in de zomerperiode structureel vergroot. Op basis van de huidige inzichten blijkt dat tot 2050 kan worden volstaan met het opzetten van het waterpeil in de zomer met 20 cm.

De invoering van flexibel peilbeheer leidt in potentie tot zowel positieve als negatieve milieueffecten. Om negatieve gevolgen van verhoging van het zomerpeil zoveel mogelijk te voorkomen zijn met de flexibilisering van het peilbeheer naar verwachting mitigerende maatregelen nodig die cruciaal zijn om oevererosie van buitendijkse natuur- en recreatiegebieden langs de Friese kust te voorkomen. Ook om lokaal kleine wateroverlastproblemen te voorkomen in buitendijkse (recreatie)gebieden zijn mogelijk mitigerende maatregelen nodig. Bij enkele vispassages kan het functioneren bij een andere verhouding tussen het waterpeil verminderen, waardoor ook hier mitigerende maatregelen nodig zijn.

Voor natuur kan in de eerste stap van het flexibel peilbeheer bij de inzet van mitigerende maatregelen in potentie een positief effect ontstaan. Flexibel peilbeheer brengt in potentie meer dynamiek in het watersysteem, wat ten goede komt aan de natuur. Door een betere beschikbaarheid van zoetwater wordt droogteschade in het watervoorzieningsgebied in de zomerperiode voorkomen. Hiermee wordt tevens het risico op zettingsschade in de omliggende gebieden verkleind, kan de waterkwaliteit ook in droge perioden op orde worden gehouden en kan verzilting door zoutindringing in de zomerperiode worden voorkomen.

Verder stelt het kabinet voor om de ruimtereservering in de buitendijkse gebieden rondom het IJsselmeer, die nodig is om de veiligheidsopgave in de toekomst met mogelijke dijkversterkingen te kunnen blijven garanderen, te verkleinen. Op basis van de huidige inzichten kan tot in ieder geval 2100 worden volstaan met een ruimtereservering die uitgaat van een maximale peilstijging van 30 centimeter in plaats van 1 meter. Dit leidt niet direct tot milieueffecten omdat nu geen besluit wordt genomen over de invulling van de ruimte die hiermee beschikbaar komt. Wel biedt dit kansen voor ontwikkelingen in deze buitendijkse gebieden binnen de kaders en regels die in de Beleidslijn Grote Rivieren en het Barro zijn vastgelegd voor buitendijkse ontwikkelingen. Dit kunnen zowel economische als ecologische ontwikkelingen zijn, en daarmee kan dit in potentie zowel positieve als negatieve effecten hebben voor milieu, leefomgeving, landschap en natuur.

Maatregelen in de Rijn-Maasdelta

Voor de Rijn-Maasdelta stelt het kabinet voor om de veiligheids- en zoetwateropgave binnen de huidige systeemgrenzen aan te pakken. Tot 2050 zijn geen fundamentele ingrepen nodig, zoals een andere afvoerverdeling over de Rijntakken, vervanging of verwijdering van de Maeslantkering of een ander beheer van de Haringvlietsluizen. Daarmee valt het voorgenomen beleid samen met de referentiestrategie, en doen zich geen extra milieueffecten voor.

De gebiedsgerichte uitwerking van de strategie voor de Rijn-Maasdelta voor zowel de veiligheids- als zoetwateropgave, leidt tot concrete kaderstellende keuzes die een aanpassing betreffen van het beleid. Die keuzes kunnen leiden tot verschillen in de aard, omvang en/of plaats waar milieueffecten kunnen neerslaan. Het betreft de volgende beleidskeuzes:

- In het rivierengebied stelt het kabinet voor om voor de bescherming van delen van de Randstad dijktrajecten langs de Neder-Rijn en Lek zo nodig aan te pakken, dit in plaats van C-keringen in Centraal Holland;
- In de regio Rijnmond-Drechtsteden in West Nederland stelt het kabinet voor om de eerste stap te realiseren voor kleinschalige wateraanvoer voor de zoetwatervoorziening, als optimalisatie van de huidige aanpak waarbij de effecten van verzilting vanuit zee worden tegengegaan;
- In de Zuidwestelijke Delta stelt het kabinet voor om het bestaand regionaal zoetwatersysteem Bernisse-Brielse Meer stapsgewijs robuuster te maken, als optimalisatie van de huidige aanpak voor de zoetwatervoorziening.

Hierna zijn de milieueffecten van deze beleidskeuzes toegelicht.

Specifiek voor de veiligheidsopgave in delen van de Randstad, en in afwijking van de referentiestrategie, constateert het kabinet dat de zogenaamde C-keringen in Centraal Holland geen primaire keringen meer hoeven te zijn. Het op orde houden van de veiligheid van dijktrajecten langs de Neder-Rijn en de Lek blijkt een kosten-effectievere oplossing dan het versterken van zogenaamde C-keringen in Centraal Holland. Dit biedt kansen voor de omgeving van bijvoorbeeld de Hollandsche IJssel. Negatieve gevolgen voor in dit gebied waardevolle landschappelijke en cultuurhistorische waarden en natuur kunnen hierdoor worden voorkomen doordat mogelijk ingrijpende maatregelen aan de waterkeringen in Centraal Holland niet meer nodig zijn. Ook levert dit kansen voor de leefomgeving, met name door de ruimte die wordt geboden aan wonen en recreatie. Als gevolg van deze keuze zal voor sommige dijktrajecten langs de Neder-Rijn en de Lek een hogere veiligheidsnorm gaan gelden, waardoor voor deze trajecten mogelijk een grotere veiligheidsopgave ontstaat. Omdat deze dijken ook in de referentiestrategie én als gevolg

van de nieuwe normering ook al moeten worden versterkt, is de verwachting dat dit hier geen of nagenoeg geen extra milieueffecten oplevert.

Voor de zoetwatervoorziening stelt het kabinet voor de Rijn-Maasdelta voor het optimaliseren van het bestaande hoofdwatersysteem. In de regio Rijnmond-Drechtsteden en West-Nederland wordt een eerste stap gemaakt met het realiseren van kleinschalige wateraanvoer, waardoor hier een stabielere zoetwateraanbod wordt gerealiseerd. Voor het vergroten van de capaciteit van de Kleinschalige Water Aanvoer (KWA) vanuit de Lek of het Amsterdam-Rijnkanaal wordt meer water dat niet door verzilting vanuit zee is beïnvloed, bovenstrooms ingelaten. Dit vergt met name maatregelen in het regionale watersysteem. De milieueffecten van deze kleinschalige oplossingen die vooral ingrijpen in het waterbeheer, zijn naar verwachting beperkt. Een positief effect wordt verwacht op de oppervlaktewaterkwaliteit doordat er voldoende water is voor doorspoeling. Daarnaast is er ook voldoende water voor de zettingsgevoelige gebieden. Voor de periode na 2050 zal op een later moment worden bezien of deze aanpak afdoende is, of dat meer ingrijpende maatregelen met mogelijk meer ingrijpende milieugevolgen alsnog nodig zijn. Hierover wordt nu echter nog geen besluit genomen.

In de Zuidwestelijke Delta wordt het bestaand regionaal zoetwatersysteem van de Bernisse - Brielse Meer stapsgewijs robuuster gemaakt, dit als optimalisatie van de huidige aanpak voor de zoetwatervoorziening. Deze eerste stap leidt tot het instellen van de inlaatsluis Spijkenisse als alternatieve inlaatmogelijkheid voor het Brielse meer. Ook hier zijn de milieueffecten van deze kleinschalige, vooral beheersmatige oplossing naar verwachting beperkt. Een positief effect wordt verwacht op de oppervlaktewaterkwaliteit doordat er voldoende water is voor doorspoeling. Ook voor het systeem van Bernisse – Brielse Meer zal voor de periode na 2050 op een later moment besluitvorming plaats moeten vinden of eventuele meer ingrijpende maatregelen op een later moment nodig zijn.

Kansen en risico's voor het vervolg: milieueffecten

De door het kabinet voorgenomen procesmatige keuzes bieden op de langere termijn zowel kansen als risico's voor het milieu en de natuur. In de komende jaren zal duidelijkheid ontstaan over de invulling van de procesmatige afspraken, waarna duidelijkheid zal ontstaan over eventuele gevolgen die dit heeft voor milieu en natuur. De volgende kansen en risico's liggen voor de hand. Die zullen bij vervolgbesluiten nadrukkelijk moeten worden afgewogen in de te maken afwegingen:

- De voorgestelde procesmatige beleidskeuzes over het komen tot afspraken over de toepassing van meerlaagsveiligheid, ruimtelijke adaptatie en het meekoppelen van belangen bij zandsuppleties bieden bij het aanpakken van waterveiligheidsopgaven in potentie overal kansen voor milieu en natuur. Gezien de grote veiligheidsopgave in het rivierengebied zijn deze kansen daar naar verwachting het grootst. Voor wat betreft het meekoppelen van belangen bij zandsuppleties, doen zich deze kansen vooral voor langs de kust.
- De procesmatige beleidskeuzes over het komen tot afspraken over de toepassing van, ruimtelijke adaptatie, voorzieningenniveaus en het stimuleren van efficiënt watergebruik en regionale zelfvoorziening bieden bij het aanpakken van de zoetwateropgaven in potentie overal kansen voor milieu en natuur.
- In het nieuwe toets- en ontwerpinstrumentarium voor de nieuwe normering zal het kabinet verankeren dat de bijdrage van voorlanden wordt meegewogen in de toetsing. Hoge voorlanden voor waterkeringen remmen golven af en verminderen daarmee de belasting op de waterkering. Wanneer waterbeheerders voorlanden vaker laten meewegen en afspraken maken over het beheer ervan, kan de noodzaak voor dijkversterking worden beperkt. Dit levert kansen voor natuur en milieu op.
- De komende tijd wordt regionaal verder invulling gegeven aan het vinden van een optimale invulling van de veiligheidsopgave met dijkversterkingen, in combinatie met rivierverruiming (in rivieren en Rijnmond-Drechtsteden), zand (Zuidwestelijke Delta, Kust en Waddengebied) en mogelijk slimme combinaties met ruimtelijke maatregelen en rampenbeheersing. Regionaal zal deze invulling verschillen. Afhankelijk van de afspraken die in de regio worden gemaakt, wordt duidelijk hoe de veiligheidsopgaven lokaal zullen worden gerealiseerd. In die afweging dienen de risico's en kansen die de maatregelen hebben voor milieu en natuur nadrukkelijk onder de aandacht te worden gebracht (o.a. door middel van milieueffectrapportages voor de te nemen besluiten) om kansen te kunnen verzilveren en risico's adequaat te mitigeren.

Cumulatieve milieueffecten

Maatregelen die mogelijk voortvloeien uit de door het kabinet voorgenomen concreet kaderstellende beleidskeuzes vallen naar verwachting niet of nagenoeg niet samen in ruimte en tijd. Hierdoor is naar verwachting geen sprake van samenhangende, ofwel cumulatieve effecten. Ook het ontbreken van noemenswaardige effecten, mede als gevolg van de inzet van adaptief deltamanagement, draagt er aan bij dat op dit moment geen cumulatieve milieueffecten worden verwacht.

Bij de gemaakte afwegingen heeft cumulatie van effecten wel een rol gespeeld. Zo is bijvoorbeeld de zoetwatervoorziening van West Nederland vanuit het IJsselmeergebied als optie afgevalen, mede om een extra opgave voor het IJsselmeergebied te voorkomen. Ook bij het ontwikkelen van gebiedsgerichte strategieën voor het IJsselmeergebied en de Zuidwestelijke delta is gekeken naar de samenhang van maatregelen en de daar mogelijk uit voortvloeiende effecten. Dit heeft geleid tot optimalisatie in het voorgenomen beleid.

Grensoverschrijdende milieueffecten

Keuzes over de waterveiligheid en zoetwatervoorziening in Nederland hebben naar verwachting geen grensoverschrijdende milieueffecten in België of Duitsland. Dit komt mede doordat eventuele watergerelateerde milieueffecten zich veelal niet in bovenstroomse richting (richting Duitsland of België) zullen verplaatsen.

Afhankelijk van de exacte aard, omvang en locatie van maatregelen in het watersysteem in Nederland, kunnen deze maatregelen effect hebben op het waterpeil in de rivieren en daarmee op de wateropgave bovenstrooms. Verder heeft de Grensmaas in Limburg zowel een Nederlandse als een Vlaamse oever. Maatregelen in het watersysteem aan Nederlandse zijde kunnen op die plek tevens effect hebben op de veiligheidopgave in België. Op dit moment is echter niet duidelijk of en waar een eventuele veiligheidsopgave in de grensgebieden neerslaat. Bij de verdere regionale uitwerking van veiligheidsopgaven dienen grensoverschrijdende risico's met betrekking tot de veiligheidsopgave in buurlanden daarom nadrukkelijk te worden onderzocht.

Andersom is Nederland bij het realiseren van de doelstellingen voor de waterveiligheid en zoetwatervoorziening mede afhankelijk van het waterbeleid in bovenstroomse landen (zoals Duitsland en België). Afstemming en het maken van afspraken worden door Nederland op de agenda geplaatst van internationale overleggen.

Passende beoordeling effecten Natura2000

Op basis van de door Tauw uitgevoerde passende beoordeling kan worden geconcludeerd dat als gevolg van het voorgestelde beleid ten aanzien van het borgen van de waterveiligheid, significant negatieve effecten kunnen worden uitgesloten, mits bij het realiseren van benodigde maatregelen (zoals dijkversterkingen en rivierverruiming) adequaat mitigerende maatregelen worden toegepast. Het mitigeren van risico's voor de instandhoudingsdoelstellingen voor Natura2000 gebieden dient nadrukkelijk in beeld te blijven bij vervolgbesluiten over de wijze waarop eventuele veiligheidsopgaven in de regio worden aangepakt. De keuze voor te treffen maatregelen speelt hierin een cruciale rol.

Bij de toepassing van zandsuppleties in het zandig systeem van de kust, het Waddengebied en de Zuidwestelijke Delta kunnen risico's naar verwachting afdoende worden gemitigeerd bij concrete vervolgbesluiten. Voor het uitvoeren van zandsuppleties geldt dat uit lopend onderzoek mogelijk volgt dat aanvullende mitigerende maatregelen noodzakelijk zijn om significant negatieve effecten te voorkomen. In de tussentijd dient het principe van de 'hand aan de kraan' (zoals bij rijksprojectbesluit gaswinning Waddenzee) te worden gevolgd. De vigerende samenwerkingsovereenkomst zandsuppleties (natuurbeschermingsorganisaties en Rijkswaterstaat) voorziet in de hiertoe noodzakelijke monitoring.

Uit de passende beoordeling blijkt verder dat als gevolg van het voorgestelde beleid voor de zoetwatervoorziening significant negatieve effecten voor Natura2000 gebieden vrijwel overal kunnen worden uitgesloten. Dit komt doordat nu geen besluiten worden genomen over verregaande systeemingrepen. Specifiek in het IJsselmeergebied kunnen significant negatieve effecten als gevolg van het invoeren van een flexibel peilbeheer voor de meeste instandhoudingsdoelstellingen worden uitgesloten, dit bij een adequate toepassing van mitigerende maatregelen. Significant negatieve effecten van een flexibilisering van het peilbeheer kunnen echter niet worden uitgesloten voor de groenknolorchis en trilvenen in de Makkumerwaard in het uiterste noordoosten van het IJsselmeer. De haalbaarheid van deze instandhoudingsdoelstellingen op de lagere termijn is, ook zonder peilflexibilisering, onzeker.

Wel staat vast dat op de korte termijn voor deze doelen geen significant negatieve effecten zullen optreden. In de praktijk zal de peilflexibilisering de komende jaren nauwelijks afwijken van de praktijk van de afgelopen decennia. Dit betekent dat voor beide instandhoudingsdoelstellingen een specifieke adaptieve aanpak mogelijk is. Op langere termijn, wanneer sprake is van meer frequente en langduriger inundaties, zijn er mogelijk wel significant negatieve effecten. Gezien het voorgaande is een verkennende ADC-toets op dit moment niet aan de orde. Aanbevolen wordt eerst een (meer of minder vergaande) systeemanalyse uit te voeren en in ieder geval duidelijkheid te verkrijgen over de huidige staat van instandhouding van trilveen en groenknolorchis op de Makkumerwaard. Over de bevindingen hiervan kan een eventueel noodzakelijke meer gedetailleerde passende beoordeling, bij voorbeeld gekoppeld aan een besluit op projectniveau (peilbesluit), uitsluitel over de gevolgen bieden.

Vervolg

Na Prinsjesdag in september 2014 wordt het Ontwerp tussentijdse herziening NWP gedurende 6 weken, samen met het planMER, ter visie gelegd. Dan worden ook de wettelijke adviseurs en de Commissie m.e.r. om advies gevraagd. Mede op basis van het advies en eventuele inspraakreacties wordt het definitieve Plan voor de tussentijdse herziening NWP opgesteld, dat vervolgens door het kabinet zal worden vastgesteld.

Na vaststelling van het plan zal het rijk vanaf begin 2015, in samenspraak met sectoren en regionale overheden, nader invulling gaan geven aan de uitvoering van het rijksbeleid dat voortvloeit uit de voorstellen voor deltabeslissingen en voorkeursstrategieën. Voor de uitvoering van het beleid zullen meer concrete vervolgbesluiten moeten worden voorbereid, zowel door het rijk als de regionale overheden. Daarbij zal steeds het milieubelang volwaardig moeten worden meegewogen, passend bij het abstractieniveau van de op dat moment te nemen besluiten. Daarbij dient steeds te worden bepaald of een planmer- of projectmer-procedure moet worden doorlopen. Dat geldt tevens voor het uitvoeren van passende beoordelingen om de effecten voor Natura2000 gebieden te toetsen.

Deze vervolgstappen, en aandacht voor het milieu daarbij, zijn juist bij het voorgenomen beleid essentieel. Veelal hebben die het karakter van processen, die de komende jaren concreet vorm zullen krijgen. Pas later zal dus duidelijk worden welke concreet kaderstellende besluiten voortvloeien uit de nu voorgestelde procesmatige beleidskeuzes. Op dat moment is het beschikken over adequate (milieu)informatie essentieel voor de besluitvorming. De hiervoor benoemde kansen en risico's ten aanzien van doelbereik en milieueffecten dienen daarbij te worden betrokken, vooral om kansen te kunnen verzilveren.

Aandacht voor de vervolgstappen volgt ook uit het voorgenomen beleid waarbij in het kader van adaptief deltamangement nu een eerste stap wordt gezet, die later door vervolgbesluiten zullen worden opgevolgd. Dit geldt ook voor de optimalisatie van het beleid. Ook hier geldt dat vervolgbesluiten mede gebaseerd moeten zijn op goede milieuinformatie. Hiervoor is adequate monitoring en evaluatie nodig om de effecten van het ingezette beleid te kunnen volgen, en waar nodig optimalisaties door te voeren in vervolgbesluiten die tevens bijdragen aan doelstellingen voor milieu en natuur.